

FOLYÓIRATSZEMLE

Helynévtörténeti Tanulmányok 13. (2017)

Szerkesztők: HOFFMANN ISTVÁN – TÓTH VALÉRIA. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 195 lap

A Helynévtörténeti Tanulmányok 13. kötetében 8 írás kapott helyet. A tanulmányok szerzői a Debreceni Egyetem Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoportjában folyó kutatómunka legfrissebb eredményeit adják közre.

A kötet első, jelentős terjedelmű tanulmányában (7–60) KOVÁCS HELGA az ispánsági várak neveinek névtani vizsgálatát végzi el. A történettudományi szakmunkák alapján bemutatja magát az erődítménytípust, illetve a hozzá kapcsolódó várnévanyagot. A nevek elemzése során kitér a szerkezeti felépítésükre, a névadás motivációs hátterére, valamint a keletkezésük módjára. A szerző árnyalja azt az elképzelést, hogy minden vár az első ispánjáról kapta a nevét, illetve számos név esetében cáfolja vagy pontosítja a szakirodalomban korábban felvetett etimológiákat.

A következő tanulmányban BÁTORI ISTVÁN a 'település, lakott hely' jelentésű földrajzi köznevekkel, azaz a *falu* ~ *falva*, *telek* ~ *telke*, *ház(a)*, *föld(e)*, *lak(a)*, *ülés(e)*, *egyház(a)*, *szállás(a)* településnév-formánsokkal foglalkozik (61–90). A szerző arra a kérdésre keresi a választ, hogy az ezekkel alakult településnevek mögött milyen nyelvi, illetve nyelven kívüli, főleg történeti jellegzetességek húzódnak meg. A közel 2000 név elemzése és az adatok térképre vetítése révén rámutat a nevek mennyiségi jellemzőire, valamint a településnévadásban játszott szerepükre.

BÁBA BARBARA a 'folyóvíz' jelentésű földrajzi köznevek kronológiai és szóföldrajzi rétegződését kutatja a korai ómagyar kor adatai alapján (91–102). Megállapítja, hogy a szláv eredetű *patak* viszonylag gyorsan kiszorította az ősi *jó* és *ügy* közneveket, s dominanciája gátolta más vízrajzi köznevek nagyobb fokú terjedését. A köznevek között éles földrajzi elkülönülés is megfigyelhető, ami nyelvjárási, lokális kötöttségükkel és a földrajzi környezettel hozható kapcsolatba. Bár a korszak végére a 'folyóvíz' jelentésű földrajzi köznevek állománya bővült, a *patak* terjedésének ez sem szabott gátat.

PELCZÉDER KATALIN egy kihalt, de mind etimológiai, mind névtani szempontból figyelemre méltó földrajzi köznevet, az *igy* ~ *ügy* főnevet vizsgálja (103–116). Összefoglalja a szó vitatott, s máig tisztázatlan etimológiájával kapcsolatos nézeteket, majd sorra veszi azokat a helyneveket, amelyekben a feltételezések szerint ez a főnév található. A köznévként önállóan nem adatolható lexéma csak néhány, bizonytalan etimológiájú helynévben fordul elő, de a szerző ezek közül is számos esetben megcáfolja a korábbi névmagyarozásokat.

PÓCZOS RITA a korai ómagyar kori szórványemlékeink közül a pécsi püspökség alapítólevelének két helynévi szórványával, az *Ozora* és a *Győr* nevekkel foglalkozik (117–142). Mindkét név esetében felvet újabb lehetséges etimológiai magyarozásokat, de a nyelvi és

nyelven kívüli szempontok figyelembevételével elvégzett alapos elemzése után sem lehet egyértelmű állásfoglalást tenni a nevek eredetét illetően.

KOVÁCS ÉVA folytatja a hamisnak vélt ómagyar kori oklevelek elemzését (143–154). Vizsgálatának középpontjában a 11. századi keletkezésű, de csak egy 1267-es átírásból ismert Százdi alapítólevél áll. Tanulmányában az alapítólevél hitelességének kérdését járja körül három helynévi szórvány (*Dusnuky, Chabarakusa, Kuurew*) segítségével.

Az újabb szocioonomasztikai kutatások ráirányították a figyelmet a névközösség fogalmára. GYÖRFFY ERZSÉBET a névközösség és a helynévismeret kérdését, összefüggéseit tárgyalja írásában (155–170). Az általa végzett névismereti vizsgálatok eredményei azt mutatják, hogy a *névközösség* viszonylagos fogalom, jellemzői aszerint változnak, hogy milyen hatókörű csoport (család, településrész, település, megye, ország) leírására kívánjuk alkalmazni. Meghatározása nem alapozható kizárólag egy kisebb-nagyobb közösség közös helynévismeretére, nagyon fontos szerepe van benne a helynév-kompetencia alaposabb megismerésének.

A kötet utolsó tanulmányában SZILÁGYI-VARGA ZSUZSA az egykori ugcsoi Kisbáony belterületi helyneveivel foglalkozik (171–192). Arra keresi a választ, hogy a helyi lakosság etnikai-felekezeti és társadalmi rétegei a település egyes részeit hogyan nevezik meg, milyen falurészeket, tereket, objektumokat tartanak számon, amikor otthonukról van szó. Az eredmények azt igazolják, hogy az egy utcás aprófalú magyar és cigány lakossága nyelvileg ugyan nem, de vallásában és területileg elkülönül egymástól, ami a közösségek mentális térképein és névhasználatában is tetten érhető.

SEBESTYÉN ZSOLT

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1817-424X>

Nyíregyházi Egyetem

Onoma 48. (2013)

Szerkesztők: UNNI-PÄIVÄ LEINO – PER VIKSTRAND. Editions Peeters, Leuven. 252 lap

1. Az ICOS (International Council of Onomastic Sciences) folyóiratának, az *Onoma*-nak a 48., tematikus száma a név és vallás kérdéskörét járja körül. Az elemzések tág időkeretet ölelnek fel a kereszténység előtti időktől a modern kor névhasználati szokásaiig, ugyanakkor egyértelműen a keresztényi névadás dominanciája figyelhető meg bennük.

E témakör egyes részterületei korábban is megjelentek már nemzetközi fórumokon, TÓTH VALÉRIA szerkesztésében látott például napvilágot 2011-ben a patrocíniumi településnevek európai sajátosságainak nyelvterületek szerinti bemutatása (*Patrocinium Settlement Names in Europe. Onomastica Uralica 8. Helsinki–Debrecen, 2011*). Az OLIVIU FELECAN szerkesztette, átfogó jellegű kötetben pedig a névadás egyházi és világi motivációival, illetve a vallásokhoz kötődő névanyaggal foglalkozó tanulmányokat találunk (*Sacred and Profane in Onomastics. Editura Mega–Editura Argonaut, Cluj–Napoca, 2017*).

2. A kötet vendégszerkesztőjének, PER VIKSTRANDnak a célja az volt, hogy a névkutatókon kívül vallástörténészek és antropológusok is megszólaljanak a témában (8).

OLOF SUNDQVIST vallástörténeti nézőpontból mutatta be például, hogy a legfontosabb késő vaskori észak-germán isten, Freyr nevének magyarázatában megmutatózó különbözőségek miként támogathatják a karakter különböző értelmezéseit (11–35). A szerző eddig figyelmen kívül hagyott források tanúvallomását is segítségül hívva meggyőzően érvel amellett, hogy az isten nevének 'úr'-ként, 'uralkodó'-ként való értelmezése jól illeszkedik Freyr funkcióihoz. Ennek megfelelően az látszik bizonyosnak, hogy Freyr több volt mint termékenység-isten, a név hagyományos értelmezése tehát nem helyettesíthető a 'termékenység-isten' magyarazattal. A szerző szerint vallástörténeti szempontból mindkét etimológiának lehet létjogosultsága, a kérdés tisztázása érdekében azonban további, főként nyelvészeti vizsgálatokra van szükség.

A kereszténység előtti vallásos gyakorlatok és hiedelmek tanulmányozása szempontjából Európa északi területeinek helynevei felbecsülhetetlen forrásértékkel rendelkeznek. Mint a másik, e témakörhöz kapcsolódó írásból kiderül, Skandináviával ellentétben Németalföldön csekély számú kutatás választotta témaként ennek a kornak a helynevek alapján történő bemutatását. Pedig itt is vannak a pogány kultikus múlra utaló nevek, még ha nem is olyan mennyiségben, mint Skandináviában; ez minden bizonnyal a kereszténység korai felvételével magyarázható. A mai Hollandia területének kereszténység előtti helynévanyagát így CLAUDIA BOSHOUWERS mutatja be elsőként angol nyelven (37–57).

3. A kereszténység előtti időkről szóló munkák mellett a keresztény valláshoz köthető nevekkel foglalkozó tanulmányokkal is találkozunk a kötetben, pontosabban ezek teszik ki a 48. szám nagyobb részét. Három írás helynevekkel foglalkozik.

OLIVIU és NICOLAE FELECAN szentek neveiből alakult román településnevek segítségével kívánja hangsúlyozni a vallás és a nevek közti erős kapcsolatot (89–107). A tanulmányban elemzett román településnevek jól illeszkednek az ismert európai mintához, hogy a szentnevek településnévvé való átalakulásának folyamatában a templomnevek szolgálnak összekötő kapocsként. Az istentisztelet helyszíneit egy-egy oltalmazó (például Jézus Krisztus, Szűz Mária vagy még gyakrabban a naptárban szereplő szentek) tiszteletére szentelték fel, a védőszentek nevei pedig idővel a templom körül kialakult települések neveként is használatba kerültek. Ez a jelenség alapvetően Európa nyugati országaiban (például Olaszországban, Franciaországban, Spanyolországban, Portugáliában) volt jellemző, de a Kárpát-medence területén is szép számmal fordulnak elő ebbe a névtípusba tartozó helynevek, s e térségben – a nyugati kiindulási régió mellett – a névtípus egyik gócpontjának Erdély tűnik (erre l. még TÓTH VALÉRIA írását a fentebb hivatkozott kötetben: OU. 8: 189). A hagonimákból alakult településneveket négy csoportba sorolva elemzik a szerzők.

CAROL JEAN LÉONARD tanulmánya ugyancsak a szentnévi eredetű településneveket fogja vallatóra (109–128); ezekre a *hagiotoponymy* terminust használja. A kanadai préri-tartományok (Alberta, Saskatchewan, Manitoba) neveire irányuló elemzés az elmúlt két évszázadot öleli fel. E területen a katolikus szentnévi eredetű helynevek egykor igen meghatározóak voltak, ezzel szemben a 20. század fordulóján jelentős mértékben csökkenni kezdett a számuk. A szerző célja tanulmánya megírásával az volt, hogy számos példán keresztül bemutassa azokat a körülményeket, amelyek a nevek kialakulásához, majd számuk fokozatos csökkenéséhez vezettek.

BÖLCSKEI ANDREA tanulmányában a középkori Magyar Királyság egyházi birtoklásal összefüggő helyneveit veszi vizsgálat alá (129–157). A szerző a helynevek kulturális

és nyelvi történetét kívánta feltárni, hangsúlyozva a középkori egyház mint feudális földtulajdonos szerepét. A tanulmány elsőként a 896–1301 közötti Magyarország politikai, gazdasági és kulturális változásainak áttekintését adja, különös hangsúlyt fektetve az egyházszerzés magyar sajátosságaira és azok földtulajdonra gyakorolt hatásaira. Ezek után következik a nyelvi elemzés, a következő jelenségek részletes kifejtésével: 1. szemantikai utalás a névformában az egyházi birtokosra, 2. a névtípus megjelenése és elterjedése térben és időben, 3. szerkezeti jellemzők (pl. a névformákban jelentkező lexémák, az egy- és kétrészes nevek szintaktikai és szemantikai szerkezete), 4. a névformákat befolyásoló szerkezeti és szemantikai, valamint hangváltozások mintázatai. A szerző a kognitív nyelvészet módszereivel tárja fel, miként választották ki a neveket úgy, hogy bennük a kortárs valóság egyházi nézőpontból nyelvileg megjelenjen, és miként használták fel a neveket arra, hogy a beszélők figyelmét a megnevezni kívánt hely egy bizonyos egyházi vonatkozású aspektusára ráirányítsák.

4. A tanulmányok fele a kereszténységhez kötődő személynevek vizsgálatát tűzte ki célul; az öt tanulmány közül négy részben vagy egészében napjaink neveit (is) elemzi.

SLÍZ MARIANN a szentek neveinek hatását a dinasztikus névadás szempontjából vizsgálja a középkori Magyarországon, de eredményeit tágabb kontextusba helyezi azáltal, hogy számos példát idéz Európa más részeiről is (157–183). A szerző felhívja a figyelmünket arra a körülményre, hogy a dinasztiai névállományai jelentős eltéréseket mutathatnak országuk teljes népességének névállományához képest, a dinasztiai névadó gyakorlata ugyanis például politikai célokat és ideológiai törekvéseket fejezhet ki. A tanulmány felvázolja a szentek kultuszára reflektáló dinasztikus névadás lehetséges tipológiáját, emellett a névadásban megmutatókozó nemi különbségek bemutatását is fontosnak tartja. A dinasztiai névadói gyakorlata a szerző meglátása szerint eltérő volt a kereszténységre való áttérés időszakában és a kereszténység megerősödése után. A kereszténység felvételekor jellemzőbbnek tűnik az evangelisták és a mártírok neveinek a választása, a kereszténység stabilizálódása után azonban a szentkultuszok már kevésbé voltak hatással a dinasztikus elnevezésekre, addigra ugyanis megszilárdultak a dinasztiai saját névadási szokásai.

VOLKER KOHLHEIM elemzése kronológiai szempontból a kötet első két tanulmányához is kapcsolódik, a német nyelvterület kereszténység által motivált keresztnévadásának bemutatását ugyanis a kereszténység előtti időktől indítja, és végigvezeti egészen napjainkig (59–87). A valamennyi népességréteget érintő, a vallás által motivált névadásról német nyelvterületen a 12. századtól kezdve beszélhetünk. A szentek nevei a liturgia, a dicsőítmények vagy a könyörgő énekek nyomán azonban már korábban is ismertek voltak a nép körében, a fenti változás tehát nem a szentkultuszok erőteljesebb terjedésére, hanem egy újfajta névadási elv meghonosodására utal. A szerző határozottan érvel amellett, hogy a szentnevek által motivált keresztnevek, illetve a szentek intenzívebb tisztelete között nem lehet automatikus kapcsolatot feltételezni. Tanulmányában a szerző a vallási különbségekre visszavezethető eltérő névadási szokásokat is számba veszi, amelyek csak a 17–18. században jelentkeznek egyértelműen. Végül napjaink keresztnévadási szokásairól megtudhatjuk, hogy bár ma is jellemző a bibliai, illetve szentnevek adományozása, de azok leggyakrabban egy-egy divatos változatukban válnak keresztnevekké.

SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ a keresztnevek helyett a kereszténységgel összefüggésbe hozható magyar és német családneveket veti össze tanulmányában (185–205). E családnevek

egyik nagy csoportját az apa nevéből képzettek alkotják, a másik csoport pedig olyan családnevekből áll, amelyek például a hit bizonyos elemeire vagy egyházi szolgálatra utalnak (*Angyal, Káptalan*). A szerző részletesen bemutatja, hogy a keresztény hit kulturális-történeti hatásának mindkét nyelvben fontos szerepe van a családnevek kialakulásában.

SELENE JIMÉNEZ-SEGURA és szerzőtársa, ROGELIO LACHINO-LACHINO a mexikói keresztneveket vizsgáló tanulmányukban abból az alaptételből indulnak ki, hogy a keresztnevek és a társadalmi környezet között szoros kapcsolat van (207–230). Elemzésük tárgyát a 20. századi nevek képezik, céljuk pedig az, hogy minél pontosabban feltárják a katolikus naptárnak a keresztnévadásra gyakorolt hatását. Vizsgálatukhoz egyrészt egy kis közösség tíz lakosával készítették interjúkat, valamint közel másfél ezer születési anyakönyvi kivonatot néztek át. Mindkét elemzés azt a tendenciát tárja elénk, hogy a vizsgált időszakban csökken a katolikus naptár jelentősége a keresztnevek kiválasztásakor. Mindez azzal magyarázható, hogy a vizsgált terület egyre inkább bekapcsolódott az ipari és kereskedelmi tevékenységekbe, vagyis a nyelven kívüli tényezők változása rövid időn belül a névhasználatban is elmozdulásokat idézett elő.

A kötet végén VALERIJA NEKLESOVA a modern ukrán, 'Apokalipszis' és 'Armageddon' jelentésű nevekről tesz közzé egy esettanulmányt (231–252). Az Apokalipszis a Biblia egyik könyvének a címe, az Armageddon pedig a Messiás és az Antikrisztus közötti végső csata helyszíne. A szerző emellett sorakoztat fel érveket, hogy a neveknek mind a társadalom minden korosztályában megfigyelhető használata, mind a modern közszói jelentése a félelemmel lehet kapcsolatban. A két említett név szinonimaként szerepel a modern ukránban, de egyértelműen az 'Apokalipszis' a gyakoribb. A legtöbb anyanyelvi beszélő tisztában van a nevek vallási eredetével. A szerző célja az volt, hogy a lehető legtöbb forrásból (pl. közösségi háló, újságcikkek, televízió) összegyűjtse a két névre vonatkozó adatokat, és bemutassa, hogy a nevek változása különböző körülmények között, eltérő történelmi és társadalmi tényezők hatására ment végbe.

SZŐKE MELINDA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2726-4973>

Debreceni Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

Namenkundliche Informationen 109–110. (2017)

Szerkesztők: SUZANNE BAUDISCH – ANGELIKA BERGEN – ALBRECHT GREULE –
KARLHEINZ HENGST – DIETER KREMER – DIETLIND KREMER – STEFFEN PATZOLD
Deutsche Gesellschaft für Namenkunde (GfN) – Philologische Fakultät der Universität
Leipzig. Leipziger Universitätsverlag, Lipcse. 685 lap

1. A Namenkundliche Informationen (NI.) 109/110. száma a Német Névtani Társaság (Gesellschaft für Namenkunde, GfN.) két vezetőjének, Dieter Kremernek és Albrecht Greulénak a tiszteletére kiadott ünnepi kötet. Központi témája: Nevek Európában (Namen in Europa), tanulmányai jelenkori és történeti névkincs vizsgálatnak kulturális kontextusban.

A kötet a KARLHEINZ HENGST által megfogalmazott méltatással kezdődik (7–8). A 75. születésnapját ünneplő Kremer és Greule két cikluson át, 2011–2017 között vezette a GfN.-t. Számos eredményük közül kiemelendő, hogy elnökségük alatt egy nagyszabású projekt keretében digitalizálták és az interneten hozzáférhetővé tették az NI. valamennyi eddig megjelent számát.¹

A kötet 33 tanulmányt tartalmaz, melyek nagyrészt német nyelvűek, de néhány angol és spanyol nyelvű írás is helyet kapott benne. A tanulmányok többsége helynevekkel kapcsolatos kérdéseket tárgyal, de személyneveket és egyéb névfajtaikat vizsgáló kutatások eredményeit is közli a folyóirat.

2. A toponomosztikai tárgyú írások nagyobb része helynév-etimológiai vizsgálatot ismertet: PETER ANREITER az alpokbeli *Brenner(-hágó)* helynév (9–29), HARALD BICHLMEIER az *Inn* víznév (53–60), KIRSTIN CASEMIR és JÜRGEN UDOLPH a *Merseburg* városnév (108–146), JOHN INSLEY a már nem létező, de családnevekben továbbélő *Lox(h)am* településnév (352–357), RUDOLF STEFFENS a német szőlőültetvénynevekben előforduló *Hölle* fajtajelölő közszó (566–591), WALTER WENZEL Lipcse nevének első adatolt változata, a *Libzi* helynév és „rokonai” (615–627), PETER WIESINGER pedig két régi felső-ausztriai településnév, a *Vitta* és *Fürling* nevek (628–638) lehetséges magyarázat mutatja be.

A lipcsei helynévkutató iskola hagyományos kutatási területe, a névkutatás és a településtörténet kapcsolata szintén több tanulmányban megjelenik. DIETER GEUENICH a helynevek településtörténeti forrásértékét vizsgálja: azt az általánosan elfogadott tézist cáfolja meggyőzően, hogy a délnyugati német területeken az *-ingen* és a *-heim* utótagú helynevek a legrégebbi névrétegéhez tartoznak, és első említésük korától függetlenül visszavezethetők az alemannok vándorlásának idejére (188–205). A szerző korai helynévi és személynévi adatokkal, valamint a régi települések neveinek változását megfigyelve bizonyítja, hogy ennek a névtípusnak nincs ilyen jellegű kormeghatározó értéke. STEFAN HACKL és WOLFGANG JANKA a Csehországot Bajorországgal összekötő ún. *Bajor út* menti középkori (1500 előtti első előfordulású) településnevek helynév-tipológiai és településtörténeti vizsgálatának eredményeit összegzi (235–249). WOLFGANG HAUBRICHS a felső-itáliai langobard-frank helynevek három típusát mutatja be *Stuttgart*, *Gamundio* és *Herstall/Wardstall* példáján keresztül (269–290). RICHARD COATES egy angol nyelvű közleményben korai brit (kelta) és óangol nyelvi érintkezéseket feltárva támaszkodik a helynévi és egyéb lexikális adatokra (147–173). A lipcsei iskola vezető kutatója, KARLHEINZ HENGST a helynévkutatásnak a helytörténeti vizsgálatokban betöltött szerepe mellett kiálló „védőbeszéddel” köszönti az ünnepeket: két, névtani szempontból eddig alig vizsgált korai dokumentum, egy 11. századi hamis és egy 12. századi eredeti oklevél névanyaga alapján von le népesség-, birtok- és egyháztörténeti következtetéseket (325–351).

A helynevek néhány egyéb kérdésével foglalkoznak a következő írások: DIANA ASCHER a fuldai térség településneveinek változásait elemzi, a kérdés elméleti áttekintése után a jellegzetes (és jórészt az utótagot érintő) változások típusait tárja fel (30–40). INGA SIEGFRIED Bázeli nem hivatalos helyneveit gyűjtötte kérdőíves módszerrel, s az e korpuszon végzett tipológiai vizsgálatok eredményeit ismerteti tanulmányában (538–547). SVANTE STRANDBERG ALBRECHT GREULE frissen megjelent német víznévszótárának a

¹ <https://www.namenkundliche-informationen.de/baende/journal/>

hasznosíthatóságát mutatja be a svéd víznévfejtéseken keresztül; példákat a lexikális, morfológiai és szemantikai szempontú elemzések köréből említ (602–614). RÜDIGER HARNISCH a nevek remotivációját (főként népetimológias és analógiás változásokat) tanulmányozza pragmatikai keretben, a vizsgált jelenségeket pedig tipologizálja is (250–268). A köszöntő kötet két spanyol helynévi vizsgálatot is tartalmaz. STEFAN RUHSTALLER spanyol nyelvterületen található forrás- és kútnevek névadási indítékait veszi számba, ezek fajtajelölő közszavait, illetve megkülönböztető elemeit osztályozza a motiváció-típusok alapján, valamennyi típust gazdag példaanyaggal szemléltetve (498–524). MARIA DOLORES GODRÓN PERAL egy spanyol nyelvű tanulmányban középkori spanyol helynevek elemzésének névkeletkezéssel, nyelvi kontaktusokkal kapcsolatos eredményeit ismerteti (206–234).

3. A kötetben a személynévkutatás legújabb eredményeit bemutató írások is teret kapnak; ezek kevés kivétellel történeti vizsgálatok. NICOLE ELLER-WILDFEUER és ALFRED WILDFEUER mondai hősök bajor neveit elemzi, főként kultúrtörténeti aspektusból (174–187). VOLKMAR HELLFRITZSCH egy korábban kevésbé kutatott forráscsoport, Drezda címűtárai (Adressbücher) alapján a családnevek 16–17. fejlődését követi végig; vizsgálatának főbb szempontjai a gyakoriság, a hangalak és a helyesírás, illetve a változékonyság; kitér továbbá a címűtárakban fellelhető utcanévek egyes sajátosságaira is (291–324). ROSA KOHLHEIM és VOLKER KOHLHEIM egy 15. századi urbáriumnak a bajorországi Hof járásban feljegyzett személynéveit tanulmányozzák (358–386). A késő középkori nevekből összeállított korpusz keresztnéveit eredet szerint csoportosítják, a családnevekhez etimológiai szótárt is közölnek. DIETLIND KREMER arra a kérdésre keresi a választ, hogy volt-e hatása a reformációnak a névadásra Lipcsében és a környékén (387–407). 16–17. századi templomi anyakönyvek, valamint Johann Sebastian Bach népes családjának keresztnéveit vizsgálva azt állapítja meg, hogy még a 18. században sem jelentkezik a névadásban a reformáció hatása: a gyermekek a szülők vagy keresztszülők neveit öröklik, azaz tradicionálisan valamelyik egyházi szent nevét. VOLKER SCHIMPF a Meroving-családból való trónkövetelő, *Ballomeris-Gundovald* nevének eredetét kutatja (525–537), FRANZISKA MENZEL az irodalmi névadás területéről közöl tanulmányt, Balzac Emberi színjátékának személynéveit elemezve (435–473), KATHARINA LEIBRING pedig az új svédországi személynévtörvényt mutatja be, annak a névadásra, névhasználatra és névváltoztatásra gyakorolt következményeivel (406–419). A személynévek kérdéseit tárgyaló cikkek között is találhatunk egy spanyol nyelvűt: ANA ISABEL BOULLÓN AGRELO a 18. századi galíciai személynévkincsét elemzi, részletesen jellemezve olyan alapvető változásokat, mint az *-ez* képző szerepének megváltozása, illetve a második keresztnév megjelenése (78–107).

4. Kisebb számban ugyan, de az egyéb névfajtákkal kapcsolatos kutatások is megjelennek ebben a számban: ANTJE LOBIN a dél-franciaországi város, Aix-en-Provence üzlet- és étteremneveiben fellelhető frazémákat vizsgálja (420–434), SANDRA REIMANN és ANDREAS TRPAK passauai kávézók étlapjainak reggelineveiben keresi a névadási indítékot (472–497), INGRID SPITZNER a cégnevek szemantikai komponensei közül a tartósságot tanulmányozza, részben a legrégebbi (16–18. századi), részben a legújabb (21. századi) cégnevekből összeállított korpuszban; elsősorban kozmetikai, élelmiszeripari, textilipari cégek neveiben (548–565).

5. A tulajdonnevek egyéb nyelvészeti és nem nyelvészeti kutatások számára szolgáltatnak vizsgálati anyagot az alábbi tanulmányokban. DIETER STELLMACHER német egyesületnevek nyelvjárási jegyeit, az azokhoz kapcsolódó beszélői attitűdöt mutatja be (592–601). ERIKA WINDERBERGER-HEIDENKUMMER a tulajdonnévi frazémákat (azaz a többrészes, szemantikailag transzparens neveket) elemzi két nyelvészeti terület, a frazeológia és a névtan szemszögéből (639–668). ANGELIKA BERGIEN a nevek városmarketing-kampányokban betöltött szerepét elemzi, imázsfaktorként mutatva be a szlogenekben szereplő városneveket, illetve híres személyek neveit; esettanulmányként a magdeburgi Otto-kampányt ismerteti (40–52).

Az ismertetett szám egyetlen nem névkutatással foglalkozó cikkét INGE BILY közli: egy nyelvtörténeti kutatás eredményeit összegzi, amelynek során a szász-magdeburgi jog kelet- és közép-európai vonatkozásait vizsgáló interdiszciplináris akadémiai projekt keretében egy ócseh szöveg jogi terminusait vizsgálta, ócseh és újfelnémet terminológiai megfeleléseket elemezve (azaz átvételeket, fordításokat, egyéb megoldásokat) (61–77).

6. A kötet egy recenzióval zárul, VOLKMAR HELLFRITZSCH a német családnévatalasz 6., a hatalmas projektet tartalmilag lezáró kötetét ismerteti.

PÓCZOS RITA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2534-6265>

Debreceni Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

Rivista Italiana di Onomastica 23. (2017)

Főszerkesztő: ENZO CAFFARELLI. Società Editrice Romana – ItaliAteneo, Róma. 916 lap
(1. 434 lap, 2. 482 lap)

A RION. 2017. évi két kötetének összterjedelme 918 oldal, így anyagukat csak vázlatosan tudjuk bemutatni. A 2. kötet a nemrég elhunyt jeles névtanos, Davide De Camilli emlékének van dedikálva.

1. Tanulmányok, kisebb közlemények, vitacikkek. A 26 tanulmány szerzői túlnyomórészt olaszok, így a tanulmányok nagyobb része is olasz vonatkozású.

Ebben az évfolyamban a személynevekről nyolc tanulmány szól: A. FADELLI az északi Pordenone járás három falvának feltűnően nagy számú kettős családnévéről ír (35–39); P. MARTÍNEZ LIMA gallego-portugál ragadványneveket, illetve ezek családnévi továbbélését vizsgálja (71–88); X. BALLESTER a *Hernandis* és a *Ferrandis* családnév katalán, illetve kasztíliai eredetét elemzi (89–92); P.-H. BILLY a 14. századi *Serrescudiero* név etimológiájának megfigyeltére tesz kísérletet (93–95); R. BRACCHI a *Moncechi* családnév és a *Moncecco* helynév összefüggéseit tárta fel (106–108), illetve *Seneca* nevének köznevesült változatait és jelzős kapcsolatait gyűjtötte össze (481–498); R. RANDACCIO a *Ciceruacchi* nevet elemezte (513–522); E. CAFFARELLI a kitétt gyermekeknek adott nevekkal kapcsolatos európai, illetve itáliai névadási stratégiákat foglalta össze (580–607).

A helynevekről szóló tíz tanulmány a következő: E. DE ALBENTIS az önkormányzatoknak az olasz egység létrejötte és a faszizmus kora közötti időszakban véghezvitt „központi racionalizációját” (azaz: sok kis önálló egység összevonását) és ennek következtében számos helynév eltűnését tárgyalja (21–34); F. DEGL’INNOCENTI az 1941 után Itáliához csatolt dalmát és szlovén részek utcanévváltozásait veszi górcső alá, elsősorban Ljubljana, Split és Sušak helységekben (41–69); L. FLÖSS néhány helynév (*Bàfelan, Malga Bòfetal*) etimológiájáról vitázik G. RAPELLivel (98–102), illetve a trentinói *Lóver, Lóvro* helynevekre ad új magyarázatot (523–525); M. PITTAU a *Genova, Ginevra* helynevekre ad új etimológiát (103–105); E. CAFFARELLI az Itáliában a hajléktalanok számára biztosított ún. települési lakcímekekről ad áttekintést, öt alcsoportba sorolva ezeket (149–158), illetve a 2013–2017 között, szintén települések összevonásával született többtagú helyneveket vizsgálja (560–564); A. ROSSEBASTIANO levéltári adatokkal is dokumentálja a középkori Piemont *Communie* ’a faluközösség közös földterületei’ és *Donie* ’az urasági földek’ intézményeiről írt összefoglalását (453–479); M. MAXIA a középkori szárd *Patata de Cunucla* helynév etimológiáját fejtegeti (608–610); G. ZARRA a *Porto – Oporto* nevek összefüggéseiről értekezik (611–616).

Az egyéb névfajtaokról szóló hat tanulmány a következő: M. DEL SAVIO Aragóniai I. Ferdinánd vadászólymainak a nevére ad összefoglalást (110–119); E. CAFFARELLI amerikai elnökök családnévének köznevesülésére gyűjtött adatokat (120–128); L. PIACENTINI az olasz Touring Club Italiano (a fasiszta időkben kikényszerített) kényszerű névváltoztatásának történetét írja le (129–148); M. MAXIA a *Pasqua* ’húsvét’ szó (az olaszban tulajdonnév) további négy, a szárd nyelvben meglévő jelentését mutatja be (499–512); E. DE ALBENTIS az olasz hajónevekről ad történeti áttekintést (527–549); M. CASTIGLIONE a játékautomaták, illetve „pénznyelő játékok” megnevezéseit mutatja be egy palermói vizsgálat alapján (552–559).

Több alcsoportba is besorolható lenne két szerző munkája: P. D’ACHILLE írásának témája híres csatahelyszínek neve (*Magenta, Solferino*) és a belőlük megalkotott színevek kérdésköre (15–19); A. GALKOWSKI összefoglalása pedig a helynevek és az intézménynevek kategóriája között elhelyezkedő olasz repülőternevekről szól (565–578).

2. Minima onomastica. A 2016-os évfolyamban elindított rovat továbbra is igen népszerű a RION. szerzői körében, ugyanis a két kötetben (arányosan megfelelően) összesen 42 egyoldalas írás látott napvilágot. A rövid írások tematikája igen változatos (pl. több olasz hely- és családnév etimológiájának pontosítása, az olasz gyártású biciklik márkanevei, Ferenc pápa ragadványnevei). Szerepel e rövid tanulmányok között FÁBIÁN ZSUZSANNA két írása is a *Filatorigát* helynév olasz vonatkozásairól (169), illetve a hazai kéményseprőipar olasz gyökereiről és a hozzá kapcsolódó olasz eredetű családnév-anyagról (627).

Szemle. E rovatok gazdagsága ezúttal sem tesz lehetővé alaposabb beszámolót. 23 terjedelmesebb könyvrecenzió és 6 további (szintén a recenzens nevével is jelzett) tanulmányt ismertető íráson túl 49 egyéni és gyűjteményes kötetnek, 20 szótárnak és 25 névtani folyóiratnak (köztük a Névtani Értesítő 2016. évfolyamának; 722–723) a tartalmával is megismerkedhetnek az olvasók. Az ismertett munkák között két magyar vonatkozású van (mindkettő FÁBIÁN ZSUZSANNA összefoglalója: 698–700, 671–672): A nyelv-földrajztól a névföldrajzig című konferenciasorozat VÖRÖS FERENC által szerkesztett kötet (Szombathely, Savaria University Press, 2015) és HARDI TAMÁS e kötetben (187–211)

publikált írása (A földrajzi nagyterek értelmezése a szomszédos államokban egy felmérés alapján).

Rendezvények. A rovat a 2016 nyara és 2018 májusa között a világ minden táján már lezajlott vagy tervezett névtani eseményekről közöl beszámolót vagy előzetest, némi rendezvényről mindkét számban is, mint például a debreceni ICOS-kongresszusról (312, 770). Meg van említve (a szervezők és az előadók nevével) a Károli Gáspár Református Egyetemen 2016 szeptemberében megrendezett Névtan és terminológia 5. Névtan és identitás című konferencia is (312–313).

Folyamatban levő munkák, események. A rovatban több tucat olasz és nemzetközi eseményről, projektmunkáról, felhívásról, újonnan megjelent vagy kiadás előtt álló könyvről stb. számol be a főszerkesztő. A következő híreket emeljük ki közülük: a Torinói Egyetemen folytatódnak a kített gyermekek nevével kapcsolatos kutatások (350–352); M. MAXIA gondozásában új szárd történeti-etimológiai névszótár készül (382), M. BONIFACIO pedig isztriai névszótárat állít össze (797); megjelent a PatRom. 2. kötete (793–794); a Nomina régebbi számai már az interneten is elérhetők (823). A migrációnak a nevekkal kapcsolatos vonatkozásairól is esik szó két rövid írásban: a franciaországi migránsok utónévválasztásáról (382) és a migránsok családnevének svédországi kiejtéséről (809–810). Mindkét kötetben szó esik arról a felhívásról, amelyet névkutatók adtak közre az olasz névállományban Alto Adige tartományban való további fenntartása érdekében (355–357, 795–797). Beszámol a folyóirat arról is, hogy 2016-ban PÓCZOS RITA nyerte el a Kiss Lajos-díjat (810), továbbá rövid előzetest közöl FÁBIÁN ZSUZSANNÁNAK a debreceni ICOS-kongresszusra készült előadásáról, melyben a szerző magyarországi olasz eredetű családok nevei és bizonyos jellegzetes foglalkozási csoportok közötti összefüggésekre hívja fel a figyelmet (810–811).

Névgyakorisági vizsgálatok. E rovatban E. CAFFARELLI elemzése szerepel az olasz családnévállomány változásairól (825–846): általános módszertani fontossága miatt a vizsgálatot részletesebben is leírjuk. A szerző a 2000. évi olasz telefonkönyv (SEAT PagineGialle) családnévadatait veti össze az aktuális névstatistikai adatokkal (ISTAT 2012: száz nagy és közepes önkormányzat családnevei), és azt vizsgálja, hogy az 1000 leggyakoribb olasz családnév körében melyek kerültek előbbre és melyek hátrább a gyakorisági rangsorban. A vizsgálat két fontos eredményt hozott: először is dokumentálta, hogy igaz az az eddig is gyanított feltételezés, hogy a telefon-előfizetők jegyzéke nem megbízható adatbázis névgyakorisági vizsgálatok készítéséhez; másodsor pedig kimutatta, hogy a 2012-es statisztikai adatok alapján a déli családnevek tendenciaszerűen előbbre kerültek a rangsorban, az északiak pedig hátrább (ezek közül többet részletesen is elemez a szerző). Így azután valószínűsíthető, hogy a ma még leggyakoribb *Rossi* családnevet egy évtized múlva már meg fogja előzni a déli *Russo* változat. A vizsgálatot CAFFARELLI kiegészítette az E. DE FELICE által 1981-ben szintén telefonkönyvi adatok alapján készített – és máig sokak által hivatkozott – névgyakorisági lista rövid összevetésével is, kijelentve, hogy a neves genovai professzor adatai immár csak „egy 60–70 évvel korábbi Itália családneveinek értékes történelmi dokumentációjaként” foghatók fel.

Széljegyzetek. Ennek a főszerkesztő által összeállított, névadással, névváltoztatással, névhasználattal kapcsolatos, kisebb fontosságú nemzetközi hírekkel, kuriózumokkal foglalkozó rovatnak a hírei közül most csak néhányat említünk. Az olasz Nomix névportál a gyermekek nevének megválasztásához ad „irányelveket” (<http://www.nomix.it/news-618-7-errori-da-evitare-nella-scelta-del-nome-di-un-bambino.php>): a családnév ne rímeljen

az utónévvvel (*Isabella Stella*); ne legyen ugyanaz a két név és egyúttal legyen világos, hogy melyik a családnév és melyik az utónév (*Rosa De Rosa*, vö. *Gábor Gábor*); ne szüllessen nevetséges névlánc (*Lampa Dario*: összeolvasva 'csillár'); ne legyen se túl hosszú, se túl rövid a névlánc; és végül – hiszen „nem Hollywoodban vagyunk!” – kerüljük az angol divatneveket, különösen ha a családnév (túl) egyszerű és gyakori belső név (a *Jennifer Porcu* névben a családnév 'erősen tájszólási: tipikusan szárd és jelentése 'disznó') (388). A szentnévi eredetű helynevek európai sorrendjét vizsgálta egy lengyel kutatócsoport, a térképpel is illusztrált eredmény az Interneten is elérhető (The Map of holy places in Europe, <http://biqdata.wyborcza.pl/biqdata/7,159116,22172206,the-map-of-holy-places-in-europe.html?disableRedirects=true>): sorrendben az első három Franciaország, Spanyolország és Olaszország lett; Magyarország a nyolcadik (az utolsó két helyen Norvégia és Svédország áll, 2–2 ilyen helynévvel (848). Egy 2016-ban publikált felmérés alapján a francia utcanévek között a leggyakoribb névadók: *Charles De Gaulle*, *Louis Pasteur* és *Frédéric Mistral* (<http://m.slate.fr/story/116421/rues-departements-heros-regionaux>) (848–849).

Nekrológok. 2016–2017-ben a következőkben felsorolt névtanos kollégáktól kellett búcsút vennie a RION-nak: Tullio De Mauro (1932–2017), Aldo Luigi Prosdocimi (1941–2016), Heinz Jürgen Wolf (1936–2016), Eduardo Blasco Ferrer (1956–2017), Davide De Camilli (1938–2017), Ojars Bušs (1944–2017).

A 2016. év (olasz vonatkozású) névtani bibliográfiája (855–882). 2017-ben is a RION. főszerkesztője, E. CAFFARELLI bizonyult a legtermékenyebb szerzőnek (több mint két oldalon felsorolt publikációkkal, melyek között 9 recenzió és 5 nekrológ is van, 858–860). Az olasz szerzők közül öt követi LEONARDO TERRUSI (6 írással), MASSIMO PITTAU és ROBERTO RANDACCIO (6–6 írással). Magyar szerző a bibliográfiában: FÁBIÁN ZSUZSANNA (összesen 5 írás: 865, 878) és GYÓRFFY ÉRZSÉBET (1 angol nyelvű írása mentális térképek szocioonomasztikai vizsgálatáról: 869).

FÁBIÁN ZSUZSANNA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3597-8773>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Onomastica 61. (2017)

Főszerkesztő: BARBARA CZOPEK-KOPCIUCH. Polska Akademia Nauk – Komitet Językoznawstwa i Instytut Języka Polskiego, Kraków. 1. 327 lap, 2. 476 lap

A lengyel névtani folyóirat 2017-ben két kötetben jelent meg. Az alábbiakban a tanulmányokat eredeti sorrendjükben ismertetem.

1. Az első kötet élén kapott helyet a 2016 végén elhunyt Zofia Zierhofferowa munkásságának a méltatása, illetve a már lezárt életmű teljes bibliográfiája (5–14).

A névtan és a jelenkori kultúra. E tematikus egység első szerzője, JURAJ HLADKÝ szerint a tulajdonnevek egy-egy kisebb-nagyobb közösség kulturális hagyományának a részeként is értelmezhetők. Többek között a mai Szlovákiában lévő Vágvörösvár szlovák neveinek a példája kapcsán írja, hogy noha a település hivatalos neve, a *Červeník* már 80 éve

létezik, a népi szlovák névhasználat a mai napig őrzi a magyar eredetű szlovák *Verešvar* névformát, ami ezzel összefüggésben különböző művészeti események, építmények, egyesületek stb. nevében továbbra is megjelenik (15–24). IVETA VALENTOVÁ a szlovák anoikonimákat (azaz a természeti vagy ember építette környezet nem lakott helyeinek neveit) tartalmazó digitális adatbázis felépítéséről és munkálatairól számol be. A munka előzményeiről és várható hasznáról is ír, számos példával szemléltetve, hogy az anoikonimák kutatása nemcsak a nyelvészeti kutatások számára jelenthet hasznot, hanem más tudományokban és szélesebb társadalmi körben is (25–41). HANNA MEZENKA az urbanonimákat (azaz az utcaneveket és a városi épített környezet egyéb neveit) egy ritkábban kutató szempontból elemzi. Azt vizsgálja ugyanis, hogy a számok milyen szerepet töltenek be a szláv urbanonimák rendszerében. Elsősorban belarusz nevekkal foglalkozik, de ezeket összeveti a hasonló orosz, lengyel és bolgár urbanonimák sajtóságaival is (43–53). ARTUR GAŁKOWSKI a krematonimáknak (azaz események, rendezvények, intézmények, szervezetek, termékek stb. neveinek) a jelenkori kultúrában betöltött szerepét mutatja be. A krematonimák kategorizációja kapcsán azonban nemcsak a funkciójukról, hanem a felépítésükről és a keletkezési módjaikról is részletesebben szól (55–71). KATARZYNA SKOWRONEK hosszabb tanulmányt szentel a női nevek gendernyelvészeti megközelítésének. A cikk felveti a kurrens genderelméletek névtani hasznosíthatóságának a lehetőségét, s példaként bemutatja, hogy a lengyel női magazinokban milyen formákban és kontextusokban jelennek meg a női nevek; ezen keresztül a női nem reprezentációjának a kérdését járja körül (73–95).

Tanulmányok. MAŁGORZATA RUTKIEWICZ-HANCZEWSKA a tulajdonneveket a kognitív idegtudomány nézőpontjából közelíti meg. Többek között arról ír, hogy az újabb vizsgálatok eredményeképpen egyre több jel utal arra, hogy a tulajdonnevek és a köznevek a mentális lexikonban – részben legalábbis – elkülönülten reprezentálódnak (97–109). GRANT W. SMITH a tulajdonneveket szemiotikai szempontból vizsgálja. S noha a nevek elsődlegesen index típusú jelekként értelmezhetők, a szerző példákkal illusztrálva azt mutatja be, hogy azok egyúttal ikonként és szimbólumként is interpretálhatók (111–118). ANKICA ČILAŠ ŠIMPRAGA és BRANIMIR BRGLES a horvát *bog* 'isten' szó személynévi származékait tekinti át gazdag történeti adatállomány és térképes kronológia segítségével. Igyekeznek feltárni a vizsgálatba vont nevek használatának és a történeti, kulturális, vallási és ideológiai változásoknak az összefüggéseit (119–138). JUSTYNA B. WALKOWIAK a családnevekben található funkciószavakat vizsgálja. Az elméleti áttekintés után azt vizsgálja, hogy az európai személynévrendszerekben előforduló prepozíciós (pl. *de, von, van*) és kötőszó jellegű (pl. *y, e, vel*) elemek milyen módon jelentek meg a lengyelországi családnevekben (139–151). IZABELA ŁUC egy délkelet-sziléziai régió 19. századi családneveinek egy sajátos típusát kutatja. A közszavakból formáns nélkül keletkezett neveket abból a szempontból vizsgálja, hogy azokban a lakosság kultúrája és értékrendszere miképpen tükröződik. A szerző a szemantikai osztályozás módszerét szociolingvisztikai és statisztikai nézőpontokkal is kiegészíti (153–169). ZBIGNIEW BABIK a szláv **zbgbr'b* szóval összefüggésbe hozható lengyel helynevek etimológiai problémáit tekinti át, kitérve más szláv nyelvek hasonló neveinek a kérdéseire is (171–199). JAROMÍR KRŠKO és SHIRLEY LAZAROVÁ BAUKO JÁNOS korábbi munkáihoz kapcsolódva bemutatják a szlovákiai sziklamászóutak neveinek a sajátosságait, különös tekintettel a névadási motivációk feltárására (201–210). RENATA PRZYBYLSKA a lengyelországi kitüntetések neveit elemzi szerkezeti és jelentéstani szempontból, s javasolja ennek a kategóriának a megnevezésére a

lauronima terminus bevezetését (211–223). ARTUR REJTER a 20. századi lengyel riportok tulajdonnév-használatával foglalkozik. A lengyelországi sztálinizmus (1945–1956) és a lengyel rendszerváltás utáni évtizedben (1989–2000) megjelent szövegeket elemzi abból a szempontból, hogy a kulturális és társadalmi kontextus milyen hatással van a tulajdonnevek riportokban való használatára (225–239).

Névtani kutatások Lengyelországban és a világban. HALSZKA GÓRNY és KATARZYNA SKOWRONEK A 16–18. századi lengyel személynévtár című szótársorozat utolsó kötetének megjelenése apropóján bemutatja a szótár koncepcióját, a munkálatokat, az egyes szócikkek szerkezetét, a felhasznált forrásokat, valamint röviden szólnak a szótár által megnyitott kutatási perspektívákról is (241–253). HALSZKA GÓRNY ezt követő, önálló írásában egy nagyobb kutatási projektet ismeret, amely a személynévi eredetű régi lengyel helyneveket nyelvészeti, történettudományi, szociológiai, földrajzi és gyakorisági szempontból dolgozza fel. Jelen tanulmány a személynevekből névformánsokkal alakult helynevek morfológiai szerkezetét mutatja be (255–264). KRISTÝNA BÍLKOVÁ a cseh víznévkutatás történetét tekinti át a legkorábbi időszaktól a modern kutatásokig (265–280). JANA RAUSOVÁ tanulmányának fő célja, hogy tisztázza a *szocioonomasztika* terminus jelentését, s leírja a tudományterület viszonyát a szociolingvisztikához és a névtanhoz. Ehhez áttekinti, hogy a korábbi, személynevekkel és helynevekkel foglalkozó munkákban hogyan jelent meg a szocioonomasztika nézőpontja, s magának a megközelítésnek a terminológiája (281–293).

Recenziók. A rovat három könyvet és öt folyóiratot szemlél (295–320), köztük a Névtani Értesítő 38. számát is (314–316).

Tudományos élet. Ebben a részben a 20. Nemzetközi és Lengyel Névtani Konferenciáról (2016) olvashatunk összefoglalást (321–326).

2. A második kötet Maria Malec előtt tiszteleg. A professzor életrajzát (5–10) és bibliográfiáját (11–26) követően BOGDAN WALCZAK tágabb összefüggésekben méltatja a szerző munkásságát (27–34).

A Mária névről. A tisztelegés jegyében négy olyan tanulmányt olvashatunk, amelyek a *Mária* személynévhez kapcsolódnak. RENATA PRZYBYLSKA a név lengyel becéző formáival foglalkozik a lengyel női és férfi becenevek kontextusában (36–41). BARBARA CZOPEK-KOPCIUCH történeti helynévanyagon vizsgálja, hogy a *Maria* miként fordul elő a lengyel településnevekben (43–51). ARTUR GAŁKOWSKI a *Maria* név megjelenését mutatja be az olasz névrendszerben (53–64), IWONA NOBIS pedig a *Maria* névvel összefüggésbe hozható lengyel krematonimák típusait és sajátosságait tekinti át (65–75).

A tulajdonnevek elmélete és grammatikája. A fejezet első tanulmánya BOGUSŁAW DUNAJ munkája: a szerző a tulajdonnevek funkciójáról írva az általánosan elfogadott azonosító funkció mellett kitér a nevek expresszív és impresszív szerepére is (77–89). MARIUSZ RUTKOWSKI az angolszász szakirodalomból kiindulva lengyel tulajdonnevek példáján azt járja körül, hogy a tulajdonnevek kapcsán miként értelmezhető a konceptuális metafora fogalma (91–104). KRYSZYNA KOWALIK a helynevekből képzett mellékneveket vizsgálja lengyel példák kapcsán. S noha az efféle szóképzésnek kötött alaktani szabályai vannak a lengyelben is, arra jut, hogy számos nyelven kívüli tényező is befolyással lehet a képzett alak formájára (105–116). EWA WOLNICZ-PAWŁOWSKA az *Onomastica* 2002-es évfolyamától kezdődően a cikkekhez kapcsolt kulcsszavakat vizsgálja meg statisztikai, tartalmi és szerkezeti szempontból (117–127).

Személynévkutatás. HALSZKA GÓRNY a *Cz(s)cibor* nevet és származékait vizsgálja, s azt mutatja be, hogy a név különböző hangtani változatai miként jelennek meg lengyel hely- és személynevekben (129–141). IRENA SARNOWSKA-GIEFING a 16–17. századi poznańi forrásokban található keresztnéveket kutatja abból a szempontól, hogy a reformáció és az ellenreformáció időszakában a római katolikus egyház, illetve a meghirdetett szentévek milyen hatással voltak a katolikus keresztnévadási gyakorlatra (143–163). JÓZEFA KOBYLINSKA szintén történeti személynévanyaggal foglalkozik: egy lengyel településre vonatkozó 16–18. századi forrás *-a*-ra végződő férfineveit vizsgálja. Tanulmányából kitűnik, hogy a vizsgált időszakban a keresztnévek deklinációja változóban volt, s csak a 18–19. századra alakult ki a mai rendszere (165–174). ZOFIA ABRAMOWICZ egy történeti lengyel régió, Podlasie utóbbi öt évszázadának zsidó és keresztény személynévhasználatát vizsgálja meg. Bemutatja a két rendszer közötti különbségeket, illetve azt is, hogy a zsidók és keresztények együttélése milyen hatással volt a személynévrendszereik alakulására (175–191). ELŻBIETA UMIŃSKA-TYTOŃ a törvénytelen gyermekeknek a lengyel Działoszyn település 19. századi anyakönyveiben szereplő neveit vizsgálja meg. Arra jut, hogy az ilyen gyermekek gyakrabban kaptak szokatlan és ritka neveket, mint azok, akik törvényes házasságból születtek (193–217). PAWEŁ SWOBODA azt mutatja be írásában, hogy a 2. világháború idején milyen változások voltak megfigyelhetők a keresztnévek választásában a Harmadik Birodalom részeivé vált korábbi lengyel területeken a német nyelvpolitikának köszönhetően (219–237). JULIA GURSKA szintén történeti személynévi adatokon vizsgálódva a belarusz családnevek és a nyelvi divat összefüggéseit tárja fel, egészen a 14. századtól kezdődően (239–252). ELENA PALINCIUC-DUDEK és PAWEŁ DUDEK a keresztnévválasztást befolyásoló tényezőket vizsgálja meg különböző nyelvek és kultúrák érintkezésének a kapcsán. Kérdőíves adatok alapján a Lengyelországban élő, etnikailag vegyes, illetve homogén, de bevándorló hátterű családok esetében szociolingvisztikai megközelítésben mutatják be a keresztnévválasztás és -használat sajátosságait (253–263). MAŁGORZATA MAGDA-CZEKAJ annak a kérdésnek járt utána, hogy napjaink Lengyelországában a szülők milyen források alapján (pl. családi hagyomány, tömegmédia, könyvek, különböző ezoterikus források) választanak nevet gyermekeiknek (265–275). RENATA KUCHARZYK a szubstandard *-icha/-ycha* végződés kérdéseit vizsgálja a politikához akár politikusként, akár egy férfi politikus hozzátartozójaként kapcsolódó nők internetes fórumokon történő említésekor (277–287).

Helynévkutatás. EWA JAKUS-BORKOWA tanulmányában az *-atka*, illetve az ebből alakult *-owatka*, *-awatka*, *-ewatka* végződéssel keletkezett lengyel oikonimákat elemzi történeti adatok és térképek segítségével (290–302). URSZULA WÓJCIK szintén történeti helynévanyaggal foglalkozik, s írásában a formánssal létrejött mazóviai helyneveket elemzi etimológiai szempontból (303–322). ZBIGNIEW BABIK a tavak részeit megnevező *przerośl(a)* lengyel földrajzi köznévvvel összefüggő földrajzi neveket vizsgálja, s a földrajzi köznévv új etimológiai magyarázatára tesz kísérletet (323–334). KAROL ZIERHOFFER és ZOFIA ZIERHOFFEROWA bemutatja, hogy a 14–18. században a litván, lett és észt helynevek milyen módon adaptálódtak hangtanilag és alaktanilag a lengyel nyelvbe. A kölcsönzések szempontjából figyelembe veszik azt is, hogy az átvételek gyakran orosz és német közvetítéssel, azaz lényegében kettős adaptációval mentek végbe (335–342). RUDOLF ŚRÁMEK Stájerország szláv eredetű vagy szláv elemeket tartalmazó helyneveit vizsgálja abból a szempontból, hogy azok milyen módon adaptálódtak a helyi német nyelvbe, illetve névrendszerbe. A probléma kapcsán a helynévkölcsönzéseket érintő elméleti

kérdéseket is tárgyalja (343–365). YAROSLAV REDKVA 14–15. századi ukrán és lengyel oikonimákat vizsgál a mai Nyugat-Ukrajna területéről, amelyek kapcsán bemutatja a kétnyelvű környezet hatását a nevek nyelvi formájára és a névhasználatra (368–379).

Név – természet – kultúra. E rovatban URSZULA BIAK a fáknak adott tulajdonneveket, azaz a dendronimákat vizsgálja. Ezek a lengyel névhasználatban a 19. századtól kezdtek elterjedni, s az írásból megismerhetjük, hogy milyen névadási módok és motivációk figyelhetők meg közöttük (381–400). JADWIGA WANIAKOWA munkája a növénynevekkel foglalkozik: azt a négy módot mutatja be, ahogyan a családnevek egy-egy növény elnevezésében megjelenhetnek (401–412). MAŁGORZATA RUTKIEWICZ-HANCZEWSKA cikke a szemantikai diffúzió jelenségét mutatja be olyan márkanevek kapcsán, amelyek valamilyen intézménytípust jelölő közzsót tartalmaznak (413–429). RAFAL ZARĘBSKI a régi lengyel katolikus és protestáns Biblia-fordításokat hasonlítja össze abból a szempontból, hogy milyen módon fordították az Újszövetség helyneveit (431–445). MARIA BIOLIK egy 19. századi népdalgyűjtemény hely- és személynéveit veti vizsgálat alá, vizsgálja a nevek előfordulási gyakoriságát és nyelvi formájukat (447–459). A második kötet záró tanulmányában KATARZYNA SKOWRONEK bemutatja, hogy az Onomastica 1955–2016 közötti számaiban hány női szerző által írt publikáció jelent meg. Az egyes évtizedek közötti statisztikai különbségek hátterét társadalmi és tudománypolitikai tényezők mentén igyekeznek értelmezni (461–476).

KENYHERCZ RÓBERT

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6312-3532>

Debreceni Református Hittudományi Egyetem

Kölcsey Ferenc Tanítóképzési Intézet

Acta onomastica 58. (2017)

Főszerkesztő: PAVEL ŠTEPÁN. Ústav pro jazyk český AV ČR, Praha. 292 lap

A folyóirat 58. száma 13 tanulmányt tartalmaz. A csehül, lengyelül, szlovákul, szerbül, ukránul és németül közölt cikkek mindegyikét angol, az angol nyelvű cikkeket pedig cseh nyelvű összefoglaló előzi meg.

Személynévi témájú tanulmányok. JANA MATUŠOVÁ a német eredetű családneveknek a mai Cseh Köztársaság területén 1945 után kötelező megváltoztatásával foglalkozik írásában, a dokumentumokban előforduló helyneveket is vizsgálva (92–99). OKSANA NESTERČUK egy helyi közösség személynéveiben előforduló identifikáló szuffixumokat vizsgálja (100–105). SVATOPLUK PASTYŘIK 15–16. századi közép-morvaországi személynéveket elemez (115–120). BEATA RADZIOWOWICZ a családnevek fejlődéstörténetét vizsgálja fel Pokrovsk város egy egyházközségének 1846–1902 közötti nőinév-anyagán (121–134). TEREZA SLAMĚNIKOVÁ a kínai személynévek írásrendszerhez köthető sajátosságait veszi sorra a riói olimpián részt vevő kínai versenyzők neve alapján (135–149).

Helynévi témájú tanulmányok. HARALD BICHLMEIER két cseh város, Kadaň és Kaaden (Északnyugat-Csehország) nevének javasol új, a kelta helyett cseh etimológiát (16–33). BÖLCSKEI ANDREA az egyházi birtoklásra utaló magyar és angol településneveket veti össze tanulmányában, kitérve az egyházi építményre, illetve a birtokos személyre vagy

intézményre utaló névrészekre is (34–52). OLGA CHESNOKOVA, KSENIA BOLOTINA és PEDRO LEONARDO TALAVERA-IBARRA az Egyesült Államok, Kanada és Latin-Amerika térképein szereplő baszk helyneveket vizsgál (53–62). JAROMÍR KRŠKO internetes turista-kalauzokban található hegymászóútneveket vizsgál írásában (75–91). RADEK VOLEJNÍK 1898–2010 közötti cseh és csehszlovák filmekben szereplő helyneveket elemzi tanulmányában (150–157).

Írói nevekkal foglalkozó tanulmányok. ROBERT ADAM Anna Bolavá cseh író nő regényeiben vizsgálja az irodalmi névadást. A tanulmány második része az író nővel e témában készített interjút tartalmazza (6–15).

Egyéb névtani tanulmányok. NATALJA KOLESNIK ukrán népdalokban elemzi az Istent jelölő neveket (63–74). MILKA és VIDAN NIKOLIĆ Matija Bečković szerb költő egy versében elemzi a bárányok névadását (106–114).

Szakedolgozatokból és szemináriumi munkákból. E rovatban két cikk olvasható. MICHAELA CASKOVÁ Česká Lípa városlakóinak neveit veszi számba a város legrégebbi, 1461–1722 között vezetett könyve alapján (158–164). MICHAL HAVRDA és MARKÉTA MATUROVÁ Láz és Čenkov települések személynéveit elemzi (165–171).

Vita. MILAN FARSKÝ a bányászok körében ismert *Zuckmantel* név etimológiáját járja körül (172–176). SAMUELA TOMASIK a krematonimáknak (azaz termékek, események stb. neveinek) az általános kérdéseivel foglalkozik.

Recenziók. A rovat négy könyvet: egy német és egy lengyel helynévi témájú, valamint két személynévi témájú cseh kiadványt ismertet (191–210).

Krónika. E részben Ludmila Švestkovára emlékeznek, műveinek bibliográfiáját is közreadva (211–221).

Hírek és megjegyzések. A rovatban számos névtani folyóiratot és kiadványt ismertetnek, köztük a Névtani Értesítő 37. számát (222–234). Beszámolót olvashatunk továbbá a 20. szlovák névtani konferenciáról, valamint a köznevek és tulajdonnevek közti kapcsolatról tartott prágai konferenciáról (235–237).

Bibliográfia. A rovatban a Naša reč folyóirat indulásának 100. évfordulója alkalmából egy átfogó bibliográfia kapott helyet (238–283).

A folyóiratszámot a megszokott módon a szerzőknek szóló tájékoztató, valamint az Acta onomastica szerkesztőségébe beérkezett kiadványok felsorolása zárja.

ANGYAL LÁSZLÓ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0252-9832>

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

Közép-európai Tanulmányok Kara

Вопросы Ономастики 14. (2017)

Főszerkesztő: JELENA BEREZOVIČS. Uráli Állami Egyetem, Jekatyerinburg.

1. 160 lap, 2. 210 lap, 3. 250 lap

Az alábbiakban az orosz Voproszű Onomasztiki (illetve angol címén: Problems of Onomastics) névtudományi folyóirat 2017-ben megjelent 14. kötetének 1–3. számát ismertetem.

1. szám

Tanulmányok. Az első számban hat tanulmány kapott helyet. A. I. SZOBOLJEV az Onyega-tó délkeleti térségének balti finn személyneveit vizsgálja, megkülönböztetve karjalai, vepsze és beazonosíthatatlan balti finn eredetű alakokat. A nevek etimológiájának meghatározása, illetve pontosítása mellett arra a következtetésre jut, hogy a 15–16. században a Ladoga-tó északkeleti térségéből elűzött népcsoportok telepedtek meg itt, amelyek névanyaga elsősorban karjalai típusú keresztény volt, bár orosz és nem keresztény személynevek is előfordultak köztük (7–34). T. NY. DMITRIJEVA a Pelim folyó térségének Reguly Antal 1844–1845-ös, kézzel rajzolt térképein található helyneveit elemzi más felfedezők és az Uráli Egyetem 60-as, 70-es években vezetett terepmunkáinak adatai és modern térképek alapján. A térképek vizsgálata számos helynév bizonytalan etimológiáját erősítheti meg, illetve segíthet az ismeretlen eredetűek felderítésében (35–55). A. BREEZE angol nyelvű tanulmánya a 9. századi, óvelszli Historia Brittonum *Caer Urfe* nevű városát próbálja beazonosítani. Egy másik helynév, az *Arbeia* eredetére is kitér: szerinte a velshi *erfin* 'tarlórépa' szóból eredhet, és egy erről a zöldségről híres folyóról kapta a nevét (56–65). E. KACZYŃSKA 4666 krétai víznév közül vizsgálja azt a 284-et, amely helységnevből származik: 134 metonimikusan, 150 pedig szóképzéssel keletkezett, szerkezetük szempontjából pedig 85 egyszerű, 128 összetett és 71 elliptikus név van közöttük (66–86). K. V. OSZIPOVA etnolingvisztikai kutatásában az ételnevekből származó kollektív és egyéni ragadványneveket tanulmányozza észak-orosz dialektusokban. A nevek rámutatnak az egyes alrégiók közötti különbségekre, például a gazdasági fejlettség vagy az ételfogyasztási szokások terén, sőt az orosz és finnugor népcsoportok korábbi egymás mellett élésére is bizonyítékkal szolgálnak (87–109). M. V. AHMETOVA az olyan katoikonimákat (lakosok elnevezéseit) elemzi, amelyek a használat periferiáján állnak. A beszélő tudatlanságából fakadó alkalmi alakok mellett léteznek következetesen használtak is: viccekben előforduló, szójátékos nevek; exonimaként és endonimaként is használt expresszív alakok; az elterjedtebb forma mellett alternatívaként létező megnevezések. Az egyes előfordulások motivációját csak a szövegkörnyezetből magyarázhatjuk meg (110–131).

Közlemények. G. BRODERICK angol nyelvű cikke a *Broderick* brit családnév eredetét tárgyalja. A nevet korábban a *Rhydderch* egyénnévre vezették vissza, azonban az új oxfordi családnévszótár szerint egy 'széles vállú' jelentésű középanyol szóösszetételből ered. A szerző ennél jóval korabbinak tartja a nevet, és kísérletet tesz a *Rhydderch*-ből származtatás hangtani nehézségeinek megoldására (132–139).

Recenziók. A rovat egyetlen recenziója B. ZIAJKA 2014-ben megjelent könyvét ismerteti, amely a dél-lengyelországi Babice faluban használt egyéni és családi ragadványnevek használatáról szól (140–145).

Tudományos élet. S. TOMASIK a 2016-os, 20. Nemzetközi és Összlengyel Névtani Konferenciáról (MiOKO) számol be (146–148).

Megemlékezések. A rovat a 2016-ban elhunyt nyelvész professzor, R. Ju. Namitokova életét és munkásságát mutatja be, kiterjedt bibliográfiával (149–157).

2. szám

Tanulmányok. A második szám hét tanulmányt tartalmaz. SZ. L. NYIKOLAJEV az Elmúlt idők krónikája (óorosz őskronika) különböző kézírataiban található északi germán

(skandináv) eredetű nevekkel végez fonetikai összehasonlító vizsgálatot. A cikk első szakasza a Szvjatoszláv Igor fejedelem 944-ben Bizánccal kötött egyezségénél jelen lévő követek neveinek cirill betűs írásával foglalkozik; majd a varég eredetű neveknek a vártól eltérő szláv változatai alapján próbálja rekonstruálni az orosz földön beszélt északi germán dialektust; ezután azokat a skandináv eredetű orosz neveket mutatja be, amelyek eltérnek az „orosz-varég” nyelvjárástól; ezt követi egy összefoglaló táblázat és két rövid etimológiai megjegyzés (7–54). T. V. TOPOROVA az Edda Grímnir-énekének (Grímnismál) belső kohézióját elemzi a műben található tulajdonnevek alapján. Arra a következtetésre jut, hogy ezek a szemantikailag motivált nevek központi szerepet játszanak a kulcsfogalmak és -sémák megjelenítésében, illetve nagyban hozzájárulnak a mű integritásához, így például a prózai keretszöveg és a közte helyet kapó költemény összekapcsolásához (55–70). JU. A. KRIVOSCSAPOVA az orosz dialektusok (elsősorban az északiak) folyónevekből képzett derivátumaival foglalkozik. Az alaktani vizsgálat során azt találja, hogy a legtöbb ilyen derivátum képzővel alkotott szó vagy melléknevet tartalmazó összetétel. Szemantikai szempontból kilenc témakört különböztet meg (pl. halak, egyéb állatok és növények, szelek, folyami szállítás), amelyek közül néhány csak a folyónevekből való képzésre jellemző (71–89). I. V. BRODSZKIJ a finn-permi nyelvek személynéveket tartalmazó összetett növényneveit elemzi; elsősorban a finnben és észben talál sok példát ilyen összetételekre, feltehetően a kisebb nyelvek gyengébb adatoltsága miatt. Különbséget tesz a bibliai és az egyéb eredetű személynéveket tartalmazó növénynevek között: az előbbieket közül a két leggyakoribb a *Johannes* és a *Maria*, illetve ezek különböző változatai. Ezenkívül érdekes tulajdonsága több balti finn összetett növénynévnek az alliteráció (pl. finn *simonsien*) (90–99). LJ. A. FEOKTYISZTOVA alkoholos italok azon neveiről ír, amelyek a *Jerofej* és *Ivan* személynévekből keletkeztek: a képzés alapja lehetett közvetlenül a személynév, de egy becenév vagy a névhez tartozó névnap is. A szerző felülvizsgálja és kiegészíti a már meglévő etimológiákat, s általános megfigyeléseket tesz a jelenséggel kapcsolatban (100–114). G. B. MAGYIJEVA és V. I. SZUPRUN tanulmánya az orosz városok belső egységeinek elnevezéseit járja körül: az utcák és terek nevei alkotják a névállomány magját, hiszen belőlük tevődnek össze a címek, míg a különböző épületek, hidak, városrészek és a közlekedési eszközök megállói a perifériához tartoznak. A szerzők párhuzamot vonnak a városok és falvak belső egységeinek elnevezései között, azonban a *vikonima* helyett inkább a *rusztikonima* kifejezést javasolják az utóbbira. Emellett arra is felhívják a figyelmet, hogy az urbanonimák összetett alakja miatt a nyelvhasználók gyakran egyszerűsítésekkel élnek, ami esetenként félreértésekhez vezethet (115–125). T. A. GRIGYINA és N. I. KONOVALOVA vizsgálatának tárgya a késő 19. és kora 20. századi orosz regionális sajtóban használt újságírói álnevek mint az önreprezentáció eszközei (126–142). Négy típust különböztetnek meg: 1. anonimitást kifejező álnevek (pl. *Некто* 'egy bizonyos valaki'); 2. beszélő nevek (pl. *Наблюдатель* 'megfigyelő'); 3. megtörtént eseményekre vagy személyekre utaló nevek (pl. *Плиний* 'Plinius'); 4. szójátékos nevek (pl. a Színház és zene című rovatban a *Дон-Диезо*, amelyben a 'kereszt [zenei módosítójel]' jelentésű *duez* szót fedezhetjük fel).

Fórum. A rovatban két angol nyelvű tanulmányt olvashatunk. R. COATES egy rendkívül produktív szerző angol földrajzi neveket magyarázó köteteinek tudománytalan voltára hívja fel a figyelmet (143–158). K. LOZIC KNEZOVIC és M. MARASOVIC-ALUJEVIC Split régi helyneveivel foglalkoznak: elsődleges forrásaik a szájhagyomány, írásos emlékek és térképek, illetve azok az intézménynevek, amelyekben egy régi helynév őrződött meg.

A szerzők újlatin és szláv (horvát) kategóriába sorolják e neveket, végül a névkategória-váltás szerepéről fogalmazzák meg nézeteiket (159–173).

Recenziók. A rovatban (174–195) két recenzió kapott helyet: E. V. KOPILOVÁnak az asztraháni személynevek 1800–2000 közötti változását bemutató monográfiájáról (174–182), illetve M. M. VALENCOVA kötetéről, amely a csehek és szlovákok népi kalendáriumával foglalkozik etnolingvisztikai szempontból (183–195).

Tudományos élet. A rovat (196–207) első közleményében A Volgai-térség onomasztikája című konferenciát mutatják be (196–200), majd kilenc rövidebb könyvismertetés következik (201–207).

3. szám

Tanulmányok. A harmadik számban öt tanulmány szerepel. N. V. KABINYINA az észak-oroszországi *Mezén* folyó nevének eredetét kutatja. Kritikus szemmel összefoglalja a már létező ugor és balti finn–számi etimológiákat, és egy új, permi megoldást javasol: eszerint a folyó neve az összpermi **mes-* töből és egy feltehetően 'folyó' jelentésű *-*en* utótagból alkotott összetétel, amelyhez hasonlókat találhatunk Oroszország más vidékein is (7–34). D. DANA francia nyelvű tanulmánya a Fekete-tenger északi partján lévő két görög város, Tyras és Olbia dák személyneveit mutatja be. Elemzése szerint ezek a dák nevek mind a régi ión lakosságot uraló új elit réteg tagjaihoz tartoznak, ami Boirebisztasz dák király hódításával magyarázható (35–51). M. VLAHOVA-ANGELOVA a Bolgár Nyelvtudományi Intézet egy nagyobb volumenű kutatásáról számol be, amelynek tárgyát a 2010-ben Szófia régiójában született gyermekek utónevei képezik. A nem, gyakoriság, összetettség és eredet alapján elemzett adatokat kördiagramokon és táblázatokban szemlélteti, ezután pedig általánosabb következtetéseket von le az aktuális névadási trendekről: a külföldi nevek, az uniszex becenevek, a kettős utónevek és a becenevek mint hivatalos utónevek népszerűsége a globalizáció hatásáról tanúskodik (52–71). G. SZ. HAZIJEVA-DEMIRBAS a hagyományos tatár kultúra gyógyító-őrző funkciót betöltő személyneveit vizsgálja. Két fő kategóriát különböztet meg: bajt megállító, védelmet kívánó és rosszat elriasztó nevek; illetve névváltoztatásra vagy a gyermek eladására utaló nevek. Ezek a sémák feltehetőleg ótörök névadási modellekre vezethetők vissza (72–83). B. JU. NORMAN és A. M. PLOTNYIKOVA cikke korpuszalapú elemzést ad az orosz nyelv személynevekből képzett mellékneveiről. Az orosz és nemzetközi írók és politikusok családneveiből alkotott melléknevek szemantikailag különböző csoportokba sorolhatók, például a *sztálini* szó utalhat a Sztálin-korszakra, magára a rendszerre, annak kegyetlenségeire, a diktátor kinevezetére stb. Az így képzett melléknevek összetett információt hordoznak, amelynek megértéséhez több-kevesebb háttérismeretre van szükség (84–96).

A finnugor nyelvek személynévrendszerei. A rovat négy cikket tartalmaz, amelyeknek központi témáját a finnugor nyelvek névadási stratégiái képezik. T. AINIALA angol és orosz nyelven is olvasható rövid összefoglalója egy 2015–2019 között működő, a Finn Tudományos Akadémia által finanszírozott nemzetközi kutatási projektet mutat be, amely a finnugor nyelvek (elsősorban a balti finn ág és a mari) személynévrendszerére összpontosít. A projekt célja a kereszténység előtti névadási szokások felderítése, valamint egy uráli személynév-adatbázis megalkotása a finnugor nyelvek névadási stratégiáinak további elemzéséhez (97–104). D. V. KUZMIN a karjalai női neveket kutatja, hangsúlyozva, hogy a korpusz igencsak hiányos, és egyelőre nagyon kevesen foglalkoztak vele.

A szerző egyedülálló ötlete, hogy az állatneveket is megvizsgálja, mert a kereszténység felvétele után számos pogány név nem veszett el, csupán lecsúszott ebbe a szférába. A pogány nevek mellett a keresztény neveknek is nagy figyelmet szentel: gazdag példanyaggal elemzi az orosz–karjalai hangmegfeleléseket, s táblázatban foglalja össze az egyes nevek különböző alakjait a két nyelvben (105–127). A. L. PUSZTJAKOV a keresztény orosz neveknek a mariba történő adaptációjával foglalkozik: a történelmi háttér és a helyi orosz nyelvjárások ismertetése után részletesen bemutatja a különböző hangok megfeleltetéseit, kitér az átvételkor végbement morfológiai változásokra, valamint azokra a keresztény nevekre is, amelyek a szomszédos török nyelvek közvetítésével kerültek a mariba (128–167). J. SAARIKIVI az orosz észak toponimái alapján vizsgálja a kereszténység előtti balti finn neveket. Nyolc térképen szemlélteti a leggyakrabban előforduló elemeket tartalmazó helyneveket, amelyek régi finn törzsek elnevezéseit rejtik. A kilencedik térképen bemutatott 'templom, szentély' jelentésű *hiite- tő előfordulása egybeesik az e törzsneveket tartalmazó toponimák elterjedésével, ami azt támasztja alá, hogy a térséget korai balti finn népesség lakhatta. A szerző felveti, hogy karjalai és vepsze népcsoportok mellett élehetett itt egy számunkra ismeretlen balti finn nyelvet beszélő nép is (168–184).

Fórum. A rovatban M. V. GOLOMIDOVA a legfontosabb orosz városok példái alapján elemzi a névadási és átnevezési stratégiákat, valamint a városok belső egységességére és imázsának kialakítására irányuló törekvéseket (185–203).

Közlemények. A BREEZE a Dél-Anglia partjainál elhelyezkedő *Goodwin Sands* névnek jelentését magyarázza: 'jó barát'. A név feltehető magyarázata, hogy a zátony jóval több hajót mentett meg azáltal, hogy megvédte a belső oldalán lévő vizeket a nyílt tenger hullámlásától, mint amennyit elpusztított (204–209).

Recenziók. A rovat (210–240) három recenziót tartalmaz: a S. BRENDLER által szerkesztett *Cognitive Onomastics* című tanulmánykötetről, amely az első ilyen jellegű munkának számít a kognitív névtan terén (210–221); V. V. NAPOLSZKIH interdiszciplináris összefoglalójáról, mely a finnugor népek történetét tárgyalja (222–232); valamint S. WARCHOL ötkötetes össz-szláv állatnévszótáráról (233–240).

Tudományos élet. A rovat (241–247) a 2017-es beszercebányai 20. Szlovák Névtani Konferenciáról számol be, illetve a 2016–2017-ben megjelent névtani disszertációk listáját adja közre (246–247).

GALAC ÁDÁM

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8915-8821>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Namn och bygd 105. (2017)

Szerkesztők: STAFFAN NYSTRÖM – EVA NYMAN – INGE SÆRHEIM. Kungl. Gustav Adolf Akademien för Folkkultur, Uppsala. 194 lap

A folyóirat 2017. évi száma tíz, főként etimológizáló, angol és svéd nyelvű, absztrakttal is ellátott tanulmányt, két kisebb írást, valamint tizenegy recenziót tartalmaz.

THORSTEN ANDERSSON az *Öninge* településnév magyarázatának szentelte írását (7–13). A név érdekessége, hogy két 'sziget' jelentésű lexémából épül fel, melyek a település két egymástól független részére utalnak. PER VIKSTRAND a *Gudhem* nevet vette górcső alá, s az elnevezést a korábbi szakirodalommal ellentétben (ti. hogy a név a **gudhem* összetett szóból ered) a *-hem* 'farm; település' utótagú nevek közé sorolja; eredeti jelentése 'az istenek otthona' lehetett (15–37).

LENNART HAGÅSEN az *Ilsbo* nev eredetét tárja fel (39–49). E név előtagjában az ósvéd **Ighil* férfi ragadványnevet véli felfedezni, mely olyan személyre utal, aki csökönyös, élőködő (vö. mai svéd *igel* 'pióca').

A középkorban *Hændla* formában élő, mai *Hälle* (Brunflo egyházközségben) és *Hällne* (Alsen és Oviken egyházközségekben) neveket OLOF HOLM az ósvéd **haendil* 'valami, ami kézhez hasonló' főnévből származtatja (51–70). A névadás minden bizonnyal metaforikus: egy esetben egy különös kő alakja szolgáltatta a névadás motivációját, más esetben egy szabálytalan szikla, végül pedig a terep kontúrja.

BIRGITTA ROECK-HANSEN írása a késő vaskori és kora középkori vasmezmunkáláshoz igyekszik kapcsolni négy smálandi hely nevét (*Husby*, *Husaby*, *Huseby*) (71–83). Az említett nagy farmok vagy kis falvacskák adminisztrációs központokként és adóbegyűjtő helyekként is működtek. A vasfeldolgozás már a késő vaskortól igazolható két településen. A másik két hely szintén korai alapítású lehet, azonban a 6. századi klímakatasztrófa miatt elnéptelenedtek, s csak később, Svealand megerősödésekor települtek be újra.

SIMON KARLIN BJÖRK a *Särsö* szigetnevet elemzi tanulmányában (85–90). Ahogyan a *Sarslövn* nevekben, úgy itt is a protoskandináv **Saiwi-harjaz*, óizlandi **Sævarr/Siðvarr* személynevet gyanítja a szerző, mely meglátásai szerint köznévi eredetű (vö. protoskandináv **saiwi-harjaz* 'tengeri harcos').

A tengerészeket segítő, tengerpart menti nevek világába vezet be az olvasót INGE SÆRHEIM (91–108). A bemutatott egyrészes nevek a hely valamilyen tulajdonságát írják le. A metaforikus *Kniven* ('kés') például veszélyes sziklás zátont nevez meg, míg a *Springaren* ('ugrik, fut') elnevezés a hirtelen megtörő hullámokra figyelmeztet. Sok név valamilyen tradícióhoz vagy babonához köthető. A *Kjerringa* ('öreg nő, feleség') a tengerben lévő veszélyes sziklákat nevezi meg, s a névadás mögött az a babona állhat, mely szerint az asszonyok rossz szerencsét hoznak a halászokra.

MARIA LÖFDAHL Bellevue régió nyelvi tájképének vizsgálatával igyekszik megragadni, hogy a városi nevek (elsősorban a kereskedelmi nevek) hogyan alakítják és határolják el a területet (109–132). E szocioonomasztikai elemzés a területiség, multimodalizmus és többnyelvűség kérdéskörei mentén zajlik.

A kötet fő részének utolsó darabja a NORNA skandináv névtani szervezet 2016. évi beszámolója (133–156). Ezt követően THORSTEN ANDERSSON két rövid közleménye következik a *Roden* és a *Lägerbovade* nevekről (157–161).

A kiadvány elsősorban skandináv szakmunkák recenziójával zárul.

GYÓRFFY ERZSÉBET

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4776-1734>

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar

Ortnamnssällskapet i Uppsala Årsskrift (2017)

Szerkesztők: MATS WAHLBERG – STAFFAN NYSTRÖM. Ortnamnssällskapet i Uppsala, Uppsala. 111 lap

Az Uppsalai Helynévtársaság 2017-ben kiadott kiadványában tíz tanulmányt olvashatunk. A szakmunkák mindegyike angol absztraktot is tartalmaz.

A kötetet nyitó írás öt rövidebb beszámolót foglal magába, melyek a Halmstad-i Főiskola 2016-ban végzett hallgatóinak szociolingvisztikai témájú diplomamunkáit mutatják be (5–13). Két dolgozat a személynevekhez, kettő pedig az állatnevekhez közelít e perspektívából. MARIA PAGOLDH nyugdíjasok körében készített kvalitatív elemzést a név és az identitás közötti kapcsolatáról, LISA VIKSTRÖM pedig a gyermekirodalom személyneveit vonta górcső alá szociálkonstruktivista nézőpontból. MICHELLE LANGE BALD lőnevek körében végzett genderanalízist, míg HELÉN DAVIDSSON összehasonlító vizsgálatai a különböző kutyafajták neveire irányultak. Az ötödik szerző, JULIA TRULSSON a cégnévadás folyamatát vizsgálta helynév-szociológiai aspektusból.

Ezután a közelmúltban elhunyt THORSTEN ANDERSSON szakmai pályájáról olvasható visszaemlékezés a kutató saját tollából, egyik utolsó írásaként (15–18). Ebből megtudhatja az olvasó, hogyan alakultak ANDERSSON tanulmányai a középiskolai évektől kezdődően, s hogyan tevődött át érdeklődési köre az irodalomtörténetről a skandináv nyelvek irányába, mely a helynévkutatást is magában foglalta.

A modern svéd becenevek világába vezet be bennünket LINNEA GUSTAFSSON (41–55). A munka két kérdés köré épül: milyen szerkezet jellemzi a beceneveket, illetve milyen funkció kapcsolható hozzájuk. Mindezt interdiszciplináris megközelítésben, saját adatbázisa alapján vizsgálja. A leggyakrabban a gyerekes családok (34%), illetve a gyerekkori barátok (31%) adnak becenevet egy személynek; az első csoport inkább a lányoknak, míg a második a fiúknak ad nevet. Elsősorban a korai gyermekkortól a középiskolás kor befejeztéig születnek becenevek. E nevek funkciói közül az affektív, a kapcsolati és a pozicionáló funkciókat emeli ki a szerző. Az elsőben a névhasználó kifejezésre juttathatja véleményét a névviselőről; a másodikban a névadó és a névviselő közötti intímabb viszony fejeződik ki a név használatakor; a harmadik pedig kizárja a hallgatóságot a becenevek kölcsönös használatából, ezáltal hangsúlyozva a névhasználók közötti szolidaritást és intimitást.

LENNART HAGÅSEN a 11. század közepéről származó Malsta rúnakő *nur i uika* kifejezésének szentelte írását (57–70). A korábbi szakirodalmi előzményekkel szemben a szerző a rúnasvéd **Vīkar* többes számú genitívuszi alakban lévő, településhelyre utaló szót véli fedezni az elemzett szó szerkezetben, mely a mai svédben is meglévő *vik* 'öböl' szóból ered. A név tehát az öböl közelében fekvő településekre utalhat. Ezek után a rúnán található sor olvasatát is megadja, ennek fényében újragondolva. A szövegrészben említett *Sved*, *Byn* és *Bästdal* nevű farmok a tenger keskeny öblei mellett fekszenek, ezzel erősítve az elemzett szerkezet magyarázatát.

Ugyancsak a rúnák világába kalauzol el MAGNUS KÄLLSTRÖM írása, mely három upplandi rúnakő neveivel kapcsolatos problémákra kínál megoldást, többek között Anders Celsius egykori rajzai segítségével (71–87). A szerző a rajzoknak köszönhetően

megerősítette, hogy a korábban *suaini*-nak olvasott elem valójában *suain*. A csupán hiányosan olvasható *munul...r* alakot *Munulfr*-ként azonosítja, míg a harmadik kő esetében az illusztráció valószínűsíti, hogy nem lexikális rúnafelirat olvasható a kővön.

A kötet hasábjain folyamatosan helyet kapnak etimológiával foglalkozó írások. LENNART ELMEVIK a *Sagån* folyónév eredetét kutatja (19–21). Leszámolva a korábbi eredményekkel (ti. hogy a név az ósvéd *sæver* 'csendes, nyugodt' szóval hozható kapcsolatba) a szerző úgy látja, hogy az elnevezés az nyugati óskandináv *saga*, ósvéd *sagha* 'fűrész, vág' igéből származik, s ehhez motivációul a víz erozív ereje szolgálhatott, amit topográfiai tények is alátámasztanak.

STAFFAN FRIDELL három smålandi helynév nyomába ered munkájában (23–39). A korábbi szakirodalom tanulmányozása után a *Finnveden* nevet a *finn(e)* és az *ede* lexémák összetételeként magyarázza, melynek jelentése 'út, mely a vadászok/nomádok (vagy a számik) területére vezet'. *Lerike* település elnevezését a **Læirwiku* alakra vezeti vissza, mely eredetileg az itt található keskeny öblöt nevezte meg, majd ez vonódott át a településre. A viking kori rúnájáról is híres Replösa falu nevét az ósvéd **røp* 'hívás, kiáltás' és a *-lösa* 'tisztás, rét' elemekkel hozza kapcsolatba. A névadás háttérében az állhatott a szerző szerint, hogy a falutól északra keltek át a Lagan folyón, s ehhez kiáltani kellett a révnél. E magyarázatot több hasonló szerkezetű, átkelőhelyet megnevező név is alátámasztja.

A kötetben SVANTE STRANDBERG három etimológizáló írása is helyet kapott. Az első munka a *Bjudby* településnév eredetét adja meg: a név előtagjaként a nyugati óskandináv *bjóð* 'asztal, tál', utótagjaként pedig a *-by* 'farm, falu' áll (89–95). Számos skandináv helynév egy folyóvíznév és a *-bro* 'híd' névformáns összekapcsolásával keletkezett, ezt véli felfedezni a szerző a *Kesebro* mai farmnév esetében is. A *Kese-* (< **keis-* 'hajlít') egy kanyargós folyóvízre utalhat (97–101). A mai *Töle* farmnév etimológiáját a középkori adatolás hiányosságai miatt nehéz megfejteni. Legkorábbi adatai alapján a *Töle* első névrészben álló folyóvíznév a **tordh* 'piszok, sár' lexémára vezethető vissza, míg a második névrész az *ed(e)* 'út, ösvény vizek között vagy mellett; földnyelv' szó (103–106).

Az évkönyv a társaság előző évi tevékenységét bemutató rövid összefoglalóval zárul.

GYÓRFFY ERZSÉBET

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4776-1734>

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar

